

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conferenceการจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหมหัตถกรรมของเกษตรกร
จังหวัดหนองบัวลำภูMulberry Cultivation, and Sericulture Management by Small Scale of Sericulturists
in Nongbua Lamphu Provinceกาญจนาพร พันธิรัตน์ (Kanchanaporn Panthirath) ¹ ฤกษ์โรจน์วนิชย์ (Krisana Rungrojwanich) ²ธำรงเจต พัทฒมุข (Thamrongjet Puttamuk) ³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม 2) การจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหม 3) ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกรในจังหวัดหนองบัวลำภู ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมหัตถกรรม ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมกับกรมหม่อนไหม ในปี 2559 จำนวน 460 คน กลุ่มตัวอย่างคือกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม จำนวน 214 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป การวิเคราะห์สถิติที่ใช้ได้แก่การแจกแจงความถี่ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) เกษตรกรส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 58.28 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา มีแรงงานจำนวน 2 คน การปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมทำเป็นอาชีพเสริม พื้นที่ในการปลูกหม่อนจำนวน 2 งาน ประสบการณ์ในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกรเฉลี่ย 13.26 ปี และมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม 2) พันธุ์หม่อนที่ปลูกคือพันธุ์ บร.60 โดยใช้แหล่งน้ำธรรมชาติ พื้นที่ปลูกเป็นดินร่วนปนทราย แปลงหม่อนไม่พบโรคและแมลงศัตรู มีการใส่ปุ๋ยคอกและมีการกำจัดวัชพืช เกษตรกรมีการตัดแต่งกิ่งหม่อน กิ่งหม่อนที่ตัดแต่งเกษตรกรใช้คลุมแปลงหม่อน เกษตรกรเก็บใบหม่อนสำหรับนำไปเลี้ยงไหม และเกษตรกรไม่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกหม่อน ส่วนการเลี้ยงไหม เกษตรกรมีห้องเลี้ยงไหมแบบประหยัด (แยกจากตัวบ้าน) และได้รับการสนับสนุนไหมจากหน่วยงานราชการเป็นไหมพันธุ์ไทยลูกผสม ในรอบ 1 ปี เกษตรกรเลี้ยงไหมได้จำนวน 3-4 รุ่น/ปี และเลี้ยงจำนวน 1 แผ่น/รุ่น การถักไหมใช้วิธีการคัตตัวไหมออกด้วยมือทั้งวัยอ่อนและวัยแก่ ระหว่างการทำวิจัยพบหนอนไหมเป็นโรคแการสเซอร์รี่ (เตื่อ) การเก็บรังไหมออกจากจ่อจะทำหลังจากไหมทำรังแล้ว เป็นเวลา 3 วัน เกษตรกรทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหมด้วยน้ำเปล่า ส่วนอุปกรณ์การเลี้ยงไหมใช้ผงซักฟอก และเกษตรกรไม่มีการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงไหม 3) ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม อยู่ในระดับปานกลาง

คำสำคัญ การจัดการการผลิตหม่อน การเลี้ยงไหม จังหวัดหนองบัวลำภู

¹ นักศึกษาหลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แผนกวิชาการจัดการการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช aaa_loei@hotmail.com

² รองศาสตราจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช krungrojwanich@yahoo.com

³ อาจารย์ ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช thamrongjet.put@stou.ac.th

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

Abstract

The purposes of this research were to study 1) social and economic factors of mulberry cultivator and sericulturists 2) management of mulberry orchard and sericulture 3) problems and obstacles in mulberry cultivation and sericulture by farmers in Nongbua Lamphu province. Population in the study were used 460 sericulturists from Nongbua Lamphu Province who had officially registered as sericulturists with The Queen Sirikit Department of Sericulture in 2016, The sample group consisted of 214 mulberry cultivator and sericulturists were selected using stratified random sampling technique. The data were collected using interview method and then analyzed by a software package. The Statistic analysis were used frequency distribution; maximum, minimum, percentage, mean and standard deviation. The results were as follows: 1) the majority of the sample sericulturists were female, their average age was 58.28 years old, primary education level and average 2 labors per household. Mulberry planting and sericulture were their part time job. The average experience in mulberry cultivation and sericulture was 13.26 years, and the total mulberry farming area in this study was 800 square meters. Additionally, established the mulberry cultivator and Sericulturists Group. 2) the cultivated mulberry variety was Burirum 60, growing in the farms using water from natural sources. The mulberry orchards were rich of sandy loam soil, and free from plant diseases and insects pests. Manure was regularly used to fertilize the mulberry plants together with weed removals. The farmers normally performed mulberry trees pruning and used the pruned branches to cover the grounds around the mulberry tree trunks while the mulberry leaves were collected to feed the silkworm. Sericulturists did not have any written records of information about their mulberry cultivation. For the sericulture, the sericulturists had special silkworm breeding rooms called 'Economic Silkworm Breeding Room' (Built and located separated from their houses), and they were provided some Thai Hybrid silkworm eggs (J108*Nang Lai breed) by the related government association. Within a year cycle, sericulturists were capable of raising around 3-4 generation, 1 silkworm egg card/generation. Silkworm bed cleanings were performed by carefully choosing both young and old silkworms from their feces and food remains. During the study, the researcher has found that there was Grasserie disease affected the silkworm. Cocoons collection will be done 3 days after their complete spin silk cocoon. The sericulturists cleaned the silkworm breeding room with water but used the detergent to clean other silkworm raising equipments. Sericulturists were no written records regarding to silkworm breeding processes 3) problems and obstacles in the mulberry cultivation and sericulture were in the moderate level.

Keywords: Mulberry cultivation management, Sericulture, Nongbua Lamphu Province

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

บทนำ

การปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหม เป็นอาชีพของคนไทยที่มีมาตั้งแต่อดีตและสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน เนื่องจากใบหม่อนจะใช้เป็นอาหารของหนอนไหมแล้ว ยังสามารถนำมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ทั้งใบและผลหม่อน เช่น ชาใบหม่อน แยมหม่อน น้ำหม่อนพร้อมดื่ม เป็นต้น ส่วนเส้นไหมสามารถนำมาทอเป็นผืนผ้า แปรรูปเป็นเครื่องนุ่งห่มและผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้าขึ้น ผ้าโสร่ง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าพันคอ เป็นต้น ส่วนดักแด้ไหมสามารถนำมารับประทานได้ ในอดีตเกษตรกรมีการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมด้วยการขยายพันธุ์หม่อนและต่อพันธุ์ไหมเอง พันธุ์ไหมที่เลี้ยงจะเป็นพันธุ์ไทยพื้นบ้าน ลักษณะรังสีเหลือง ขนาดเล็ก เมื่อได้รังไหมก็นำมาสาวเป็นเส้นและทอเป็นผืนผ้า ใช้ในเทศกาลต่างๆ และอาจจะมีการจำหน่ายในท้องถิ่นบ้าง

จังหวัดหนองบัวลำภูเป็นจังหวัดที่มีเกษตรกรปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ อุดรธานี เกษตรกรเลี้ยงไหมแบบใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สืบทอดจากบรรพบุรุษ มีผ้าไหมที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเกษตรกรจะเลี้ยงไหมแบบหัตถกรรม เพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมไว้ แต่ปัญหาของเกษตรกรคือผลผลิตใบหม่อนไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงไหมในฤดูแล้ง เส้นไหมมีปริมาณไม่เพียงพอและไม่ได้คุณภาพ ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่ศึกษาวิธีการจัดการด้านการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหม ปัญหาอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกร ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรให้มีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความยั่งยืนในอาชีพการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม
2. เพื่อศึกษาการจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกร

กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่องการจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหมแบบหัตถกรรมของเกษตรกรจังหวัดหนองบัวลำภูเป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมหัตถกรรม ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมกับกรมหม่อนไหม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ในปี 2559 จำนวน 460 คน (กรมหม่อนไหม, 2562) ใช้สูตรของ Taro Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % คำนวณกลุ่มตัวอย่างได้ 214 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ตอนที่ 1 ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตอนที่ 2 การจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกร ตอนที่ 3 ปัญหาอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกร โดยวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่การแจกแจงความถี่ (frequency) ค่าสูงสุด (maximum) ค่าต่ำสุด (minimum) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ตอนที่ 3 น้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (weighted mean score) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลปัญหาความรู้ในเรื่องกระบวนการผลิตหม่อนและการจัดการการเลี้ยงไหม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมแบบหัตถกรรม ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองบัวลำภู ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 96.7) มีอายุมากกว่า 60 ปี (เฉลี่ย 58.28 ปี) การศึกษาระดับประถมศึกษา มีแรงงานที่ช่วยในการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมจำนวน 2 คน โดยเกษตรกรปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม ส่วนอาชีพหลักของเกษตรกรคือ เกษตรกรรม ความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมของเกษตรกรส่วนมากได้จากการสอบถามเพื่อนบ้าน เกษตรกรส่วนใหญ่มีขนาดพื้นที่ในการปลูกหม่อนประมาณ 2 งาน มีแหล่งรับซื้อผ้าไหมและเส้นไหม ส่วนมากเป็นลูกค้าในชุมชน และเกษตรกรเป็นคนกำหนดราคาผ้าไหมและเส้นไหมเอง เกษตรกรส่วนมากมีประสบการณ์ในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมระหว่าง 6-10 ปี และมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมด้วย ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ (n=214)

ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	7	3.3
หญิง	207	96.7
2. อายุ		
20 - 29 ปี	3	1.4
30 - 39 ปี	4	1.9
40 - 49 ปี	25	11.7
50 - 59 ปี	65	30.4
60 ปีขึ้นไป	117	54.6
Min = 29, Max = 82, Mean = 58.28, S.D.=9.347		
3. ระดับการศึกษาสูงสุด		
ไม่เคยเรียน	2	0.9
ประถมศึกษา	159	74.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	22	10.3

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9
The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
มัธยมศึกษาตอนปลาย	29	13.5
ปวช.	1	0.5
ปวส./ปวท./อนุปริญญา	1	0.5
4. แรงงานในครัวเรือนที่ช่วยในการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม		
1 คน	34	15.9
2 คน	137	64.0
3 คน	41	19.2
5 คน	2	0.9
Min = 1, Max = 5, Mean = 2.06, S.D.= 0.658		
5. อาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็น		
อาชีพหลัก	12	5.6
อาชีพเสริม	202	94.4
6. อาชีพหลักในปัจจุบัน		
เกษตรกร	202	100.0
ทำนา	176	87.1
ทำสวน	10	5.0
ทำไร่	16	7.9
7. แหล่งความรู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม		
ด้วยตนเอง/บรรพบุรุษ	73	34.1
เจ้าหน้าที่กรมหม่อนไหม	26	12.1
เพื่อนบ้าน	76	35.6
ผู้นำกลุ่ม	39	18.2
8. ขนาดเนื้อที่ในการปลูกหม่อนทั้งหมด		
1 งาน	77	36.0
2 งาน	112	52.3
3 งาน	9	4.2
4 งาน (1 ไร่)	12	5.6
6 งาน (1 ไร่ 2 งาน)	1	0.5
8 งาน (2 ไร่)	2	0.9
9 งาน (2 ไร่ 1 งาน)	1	0.5
Min = 1, Max = 9 , Mean = 1.90, S.D.= 1.124		
9. การจำหน่ายผลิตภัณฑ์		
9.1 ผ้าไหม		
9.1.1 แหล่งรับซื้อผ้าไหม		
พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ	59	27.6

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ลูกค้าในชุมชน	155	72.4
9.1.2 ราคาขายผ้าไหม		
พ่อค้าคนกลางกำหนด	25	11.7
ผู้ขายกำหนด	189	88.3
9.2 เส้นไหม		
9.2.1 แหล่งรับซื้อเส้นไหม		
พ่อค้าคนกลางมารับซื้อ	63	29.4
ลูกค้าในชุมชน	151	70.6
9.2.2 ราคาขายเส้นไหม		
พ่อค้าคนกลางกำหนด	30	14.0
ผู้ขายกำหนด	184	86.0
10. ประสบการณ์ในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหม		
1 - 5 ปี	29	13.6
6 - 10 ปี	66	30.8
11 - 15 ปี	52	24.3
16 - 20 ปี	54	25.2
21 - 25 ปี	13	6.1
Min = 1, Max = 25, Mean = 13.26, S.D.= 5.970		
11. การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร		
เป็นสมาชิกกลุ่ม	129	60.3
ไม่เป็นสมาชิกกลุ่ม	85	39.7

การจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหม

การจัดการการผลิตหม่อน

เกษตรกรส่วนใหญ่ ให้น้ำแปลงหม่อนโดยใช้แหล่งน้ำธรรมชาติ ดินบริเวณปลูกหม่อนพบว่าเป็นดินร่วนปนทราย พันธุ์หม่อนที่ปลูกมากที่สุดคือพันธุ์ บร.60 ซึ่งเกษตรกรรับพันธุ์หม่อนจากหน่วยงานราชการ แปลงหม่อนที่ปลูกพบว่าไม่มีโรค และแมลงเข้าทำลาย แปลงหม่อนมีการใส่ปุ๋ยจำนวน 1 ครั้งต่อปี ซึ่งปุ๋ยที่ใช้ส่วนมากเป็นปุ๋ยคอก และเกษตรกรมีการจัดการ วัชพืชในแปลงหม่อนจำนวน 2 ครั้งต่อปี โดยการใช้จอบตาก ในรอบปีเกษตรกรมีการตัดแต่งกิ่งหม่อนซึ่งส่วนมากเกษตรกรมีการตัดต่ำ กิ่งหม่อนที่เหลือจากการตัดแต่งกิ่งนั้น เกษตรกรใช้คลุมแปลงหม่อน วิธีการเก็บใบหม่อนสำหรับนำไปเลี้ยงไหม เกษตรกรเก็บใบอย่างเดียว เกษตรกรมีการแยกภาชนะในการบรรจุใบหม่อน ภาชนะในการบรรจุมูลไหม ภาชนะบรรจุสารเคมี การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกหม่อนพบว่าเกษตรกรไม่มีการบันทึกเนื่องจากเกษตรกรไม่มีความชำนาญ ดังตารางที่ 2

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9
The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 2 การจัดการการผลิตหม่อน (n=214)

การจัดการการผลิตหม่อน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. แหล่งน้ำ		
1) แหล่งน้ำที่ใช้ในการรดแปลงหม่อน		
น้ำบาดาล	17	7.9
น้ำประปา	13	6.1
แหล่งน้ำธรรมชาติ (ห้วยหนอง, คลอง, บึง, น้ำฝน)	184	86.0
2. พื้นที่ปลูก		
1) ชนิดดินในแปลงปลูกหม่อน		
ดินทราย	36	16.8
ดินร่วน	50	23.4
ดินร่วนปนทราย	106	49.5
ดินเหนียว	22	10.3
2) พันธุ์หม่อนที่ปลูก		
พันธุ์ บร.60	136	63.5
พันธุ์สุกกลนคร	62	29.0
พันธุ์อื่น ๆ	16	7.5
3) แหล่งที่มาของพันธุ์หม่อน		
ซื้อจากเพื่อนบ้าน	4	1.9
ขอจากเพื่อนบ้าน	71	33.2
หน่วยงานราชการ	139	64.9
3. โรคและแมลงในแปลงหม่อน		
1) ต้นหม่อนเป็นโรค		
ไม่มี	146	68.2
มี	68	31.8
2) แมลงศัตรูหม่อน		
ไม่มี	117	54.7
มี	97	45.3
4. กระบวนการผลิตก่อนการเก็บเกี่ยว		
1) การใส่ปุ๋ยในแปลงหม่อน		
1 ครั้งต่อปี	135	63.1
2 ครั้งต่อปี	60	28.0
3 ครั้งต่อปี	15	7.0
4 ครั้งต่อปี	4	1.9

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9
The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=214)

การจัดการการผลิตหม่อน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
2) ชนิดปุ๋ยที่ใช้		
ปุ๋ยเคมี	65	30.4
สูตร 15-15-15	44	67.7
สูตร 16-8-8	2	3.1
สูตร 46-0-0	19	29.2
ปุ๋ยคอก	119	55.6
ปุ๋ยชีวภาพ	3	1.4
อื่นๆ มูลไหม	22	10.3
ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยคอก	5	2.3
3) การกำจัดวัชพืชในแปลงหม่อน		
1 ครั้ง/ปี	60	28.0
2 ครั้ง/ปี	101	47.2
3 ครั้ง/ปี	36	16.8
4 ครั้ง/ปี	11	5.2
5 ครั้ง/ปี	6	2.8
4) วิธีกำจัดวัชพืช		
ถอนด้วยมือ	23	10.7
ใช้จอบถาก	191	89.3
5) การตัดแต่งกิ่งหม่อน		
ตัดต่ำ	120	56.1
ตัดกลาง	92	43.0
ตัดแขนง	2	0.9
6) การจัดการกิ่งหม่อนที่เหลือจากการตัดแต่งกิ่ง		
ใช้คลุมแปลง	105	49.1
ทำปุ๋ยหมัก	10	4.7
เผาทำลาย	99	46.2
5. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว		
1) วิธีการเก็บใบหม่อน		
ใบอย่างเดียว	148	69.2
ใบและกิ่ง	66	30.8
2) การแยกภาชนะในการบรรจุใบหม่อน, บรรจุมูลไหม, บรรจุสารเคมี (เช่น ตะกร้า)		
แยก	214	100

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 2 (ต่อ)

(n=214)

การจัดการการผลิตหม่อน	จำนวน (คน)	ร้อยละ
6. การบันทึก		
1) การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกหม่อน		
มี	15	7.0
ไม่มี	199	93.0

การจัดการการเลี้ยงไหม

เกษตรกรส่วนใหญ่ มีห้องเลี้ยงไหมแบบประหยัด (แยกจากตัวบ้าน) โดยเกษตรกรมีการพักห้องเลี้ยงไหมในการเลี้ยงไหมแต่ละรุ่น เกษตรกรได้รับการสนับสนุนไหมจากหน่วยงานราชการ ซึ่งเป็นไหมพันธุ์ไทยลูกผสม ในรอบ 1 ปีเกษตรกรสามารถเลี้ยงไหมได้จำนวน 3-4 รุ่น ซึ่งในแต่ละรุ่นเกษตรกรเลี้ยงไหมจำนวน 1 แผ่น การให้ใบหม่อนสำหรับไหมวัยอ่อน (วัย 1-3) เกษตรกรจะให้ใบหม่อนอ่อนแบบหั่น และให้จำนวน 3 ครั้งต่อวัน ส่วนไหมวัยแก่ (วัย 4-5) เกษตรกรจะให้ใบหม่อนทั้งใบ และให้จำนวน 3 ครั้งต่อวันเช่นกัน เกษตรกรมีการคัดแยกหนอนไหมที่อ่อนแอหรือไหมเป็นโรคทิ้ง การถ่ายมูลไหมวัยอ่อน (วัย 1-3) เกษตรกรมีการถ่ายมูลไหมจำนวน 3 ครั้งต่อรุ่น ส่วนการถ่ายมูลไหมวัยแก่ (วัย 4-5) พบว่าเกษตรกรถ่ายมูลไหมจำนวน 6 ครั้งต่อรุ่น โดยเกษตรกรจะคัดหนอนออกด้วยมือ ในโรงเลี้ยงไหมพบการระบาดของโรคหนอนไหม ซึ่งโรคที่พบมากที่สุดคือโรคแกรสเซอร์ (เต๋อ) เมื่อพบหนอนไหมเป็นโรค เกษตรกรจะแยกหนอนไหมตัวที่เป็นโรคออกนำไปให้สัตว์กิน เช่น เป็ด ไก่ ปลา ช่วงไหมทำรังเกษตรกรมีการคัดแยกหนอนไหมที่ตายหรือไม่ทำรังออก และมีการลอกรังไหมหลังจากไหมทำรังแล้ว จำนวน 3 วัน ในการทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหม เกษตรกรส่วนใหญ่จะล้างด้วยน้ำเปล่า ส่วนการทำความสะอาดอุปกรณ์การเลี้ยงไหม เกษตรกรใช้ผงซักฟอก ด้านการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงไหมพบว่าเกษตรกรไม่มีการบันทึกข้อมูล และเมื่อมีปัญหาเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเกษตรกรมีการปรึกษาเพื่อนบ้านและส่วนมากพบว่าเกษตรกรเคยได้รับการอบรมเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมจากหน่วยงานราชการ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การจัดการการเลี้ยงไหม (n = 214)

การจัดการการเลี้ยงไหม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. สถานที่เลี้ยงไหม		
1) ลักษณะของห้องเลี้ยงไหม		
ห้องเลี้ยงไหมแบบประหยัด (แยกจากตัวบ้าน)	132	61.7
ห้องเลี้ยงไหมแบบประหยัด (ในบ้าน/ใต้ถุนบ้าน)	77	36.0
ไม่มีห้องเลี้ยงไหม	5	2.3
2) วิธีการเลี้ยงไหม		
เลี้ยงที่ละรุ่นโดยมีการพักห้องเลี้ยงไหม	173	80.8
เลี้ยงที่ละรุ่นโดยไม่มีการพักห้องเลี้ยงไหม	34	15.9

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9
The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n = 214)

การจัดการการเลี้ยงไหม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เลี้ยงครั้งละหลายรุ่นในห้องเดียวโดยไม่มีการพักห้องเลี้ยงไหม	7	3.3
3) ที่มาของไขไหม		
หน่วยงานราชการ	183	85.6
ซื้อจากเพื่อนบ้าน	5	2.3
ขอจากเพื่อนบ้าน	26	12.1
4) พันธุ์ไหมที่เลี้ยง		
ไทยพื้นบ้าน ได้แก่ นางตุ่ย, นางสีว, นางสีว × นางตุ่ย	95	44.4
ไทยลูกผสม ได้แก่ เหลืองสระบุรี	119	55.6
5) จำนวนไหม		
1 - 2 รุ่นต่อปี	36	16.8
3 - 4 รุ่นต่อปี	93	43.5
5 - 6 รุ่นต่อปี	67	31.3
7 รุ่นต่อปี	8	3.7
มากกว่า 7 รุ่นต่อปี	10	4.7
6) จำนวนแผ่นไขไหมต่อรุ่น		
1 แผ่น	200	93.5
2 แผ่น	14	6.5
2. การเลี้ยงไหม		
1) การให้ใบหม่อนสำหรับไหมวัยอ่อน (วัย 1-3)		
แบบหั่น	214	100.0
จำนวนการให้อาหารไหมต่อวัน		
2 ครั้ง	6	2.8
3 ครั้ง	191	89.3
4 ครั้ง	17	7.9
2) การให้ใบหม่อนสำหรับไหมวัยแก่ (วัย 4-5)		
ใบแก่	158	73.8
ใบแก่/กิ่ง	56	26.2
จำนวนการให้อาหารไหมต่อวัน		
2 ครั้ง	3	1.4
3 ครั้ง	132	61.7
4 ครั้ง	70	32.7
5 ครั้ง	9	4.2
3) การคัดแยกหนอนไหมที่อ่อนแอ หรือเป็นโรค		
คัด	211	98.6
ไม่คัด เกิดความเสียหายตัวหนอน	3	1.4

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9
The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n = 214)

การจัดการการเลี้ยงไหม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
4) ความถี่ในการถ้ำมูลไหม ร้อยอ่อน (วัย 1-3)		
1 ครั้ง	10	4.7
2 ครั้ง	10	4.7
3 ครั้ง	163	76.2
4 ครั้ง	26	12.1
5 ครั้ง	5	2.3
Min = 1, Max = 5, Mean = 3.03, S.D.= 0.671		
การถ้ำมูลไหม ร้อยอ่อน (วัย 1-3) ด้วยวิธีการ		
ตาข่ายถ้ำมูล	26	12.1
ใช้การคัดตัวไหมออกด้วยมือ	188	87.9
5) ความถี่ในการถ้ำมูลไหม ร้อยแก่ (วัย 4-5)		
1 ครั้ง	7	3.3
2 ครั้ง	2	0.9
3 ครั้ง	13	6.1
4 ครั้ง	13	6.1
5 ครั้ง	22	1.3
6 ครั้ง	89	41.6
7 ครั้ง	21	9.8
8 ครั้ง	36	16.8
9 ครั้ง	4	1.8
12 ครั้ง	7	3.3
Min = 1, Max = 12, Mean = 6.08, S.D.= 1.997		
การถ้ำมูลไหม ร้อยแก่ (วัย 4 - 5) ด้วยวิธีการ		
ตาข่ายถ้ำมูล	25	11.7
ใช้การคัดตัวไหมออกด้วยมือ	189	88.3
6) การระบาดของโรคหนอนไหม		
มี	124	57.9
ไม่มี	90	42.1
7) โรคระบาดในหนอนไหมที่พบมากที่สุด		
โรคมัสคาคิน (ตายแข็ง)	2	1.6
โรคแกรสเซอร์รี่ (เตื่อ)	122	98.4

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9
The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n = 214)

การจัดการการเลี้ยงไหม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
8) การปฏิบัติต่อหนอนไหมที่เป็นโรค		
นำไปฝัง	33	26.6
แยกหนอนที่เป็นโรคออกไปทิ้งในถังน้ำยาฆ่าเชื้อโรค	11	8.9
แยกหนอนที่เป็นโรคออกไปให้สัตว์กิน เช่น เป็ด ไก่ ปลา	63	50.8
แยกหนอนที่เป็นโรคออกไปเลี้ยงกระดังอื่น	1	0.8
อื่นๆ ทิ้งในแปลง ทิ้งในป่า	16	12.9
9) การลอกรังไหมออกจากจ่อ หลังจากไหมทำรัง		
1 วัน	3	1.4
2 วัน	55	25.7
3 วัน	124	57.9
4 วัน	31	14.5
5 วัน	1	0.5
3. สุขลักษณะและความสะอาด		
1) การทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหม		
ล้างด้วยน้ำเปล่า	132	61.6
ผงซักฟอก	56	26.2
สารคลอรีน	13	6.1
อื่นๆ ไม่ล้าง	13	6.1
2) การทำความสะอาดอุปกรณ์การเลี้ยงไหม		
ล้างด้วยน้ำเปล่า	72	33.6
ผงซักฟอก	126	58.9
สารคลอรีน	16	7.5
4. การบันทึกข้อมูล		
1) การบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงไหม		
มี	15	7.0
ไม่มี	199	93.0
2) ผู้ให้คำปรึกษาปัญหาเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม		
แก้ปัญหาด้วยตัวเอง	64	29.9
เพื่อนบ้าน	101	47.2
หัวหน้ากลุ่ม	38	17.8
เจ้าหน้าที่ส่งเสริม	11	5.1
3) การเข้ารับการอบรมเรื่องการเลี้ยงไหม		
เคย (ที่ศูนย์หม่อนไหมฯ อุตรดิตถ์)	108	50.5
ไม่เคย	106	49.5

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ปัญหาอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหม

ปัญหาและอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหม ระดับปานกลาง แหล่งน้ำสำหรับแปลงหม่อน พันธุ์หม่อนที่ดี ราคาเส้นไหม อุปกรณ์ในการเลี้ยงไหมไหมเป็นโรค ปริมาณใบหม่อนไม่เพียงพอในการเลี้ยงไหมแต่ละรุ่น จ่อใส่ไหมสุกไม่เพียงพอ แมลงศัตรูไหม ปริมาณไข่ไหม ความรู้เรื่องการป้องกันโรคและแมลง อุปกรณ์สำหรับแปลงหม่อน พื้นที่ปลูกหม่อนมีน้อย เงินทุนในการดำเนินกิจการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม แหล่งจำหน่ายเส้นไหมและผ้าไหม ความรู้เรื่องการทอผ้า การออกแบบลายผ้า ระยะทางระหว่างแปลงหม่อนถึงห้องเลี้ยงไหม หม่อนเป็นโรค ราคาผ้าไหมและแรงงานในการเลี้ยงไหม

เกษตรกรมีปัญหาและอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหม ระดับน้อย เรื่องความรู้เรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ปัญหาอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม

ปัญหา อุปสรรค	ไม่มี ปัญหา (ร้อยละ)	มีปัญหา (ร้อยละ)	มีปัญหา					ค่าเฉลี่ย S.D.	แปล ผล
			น้อยที่สุด (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	มากที่สุด (ร้อยละ)		
1. พันธุ์หม่อนที่ดี	149 (69.6)	65 (30.4)	5 (2.3)	12 (5.6)	34 (15.9)	8 (3.7)	6 (2.8)	2.97 1.00	ปาน กลาง
2. ปริมาณใบหม่อนไม่เพียงพอ ในการเลี้ยงไหมแต่ละรุ่น	153 (71.5)	61 (28.5)	2 (0.9)	18 (8.4)	29 (13.6)	12 (5.6)	0 (0.0)	2.84 0.78	ปาน กลาง
3. พื้นที่ปลูกหม่อนมีน้อย	142 (66.4)	72 (33.6)	4 (1.9)	25 (11.7)	32 (15.0)	9 (4.2)	2 (0.9)	2.72 0.86	ปาน กลาง
4. ระยะทางระหว่างแปลง หม่อนถึงห้องเลี้ยงไหม	171 (79.9)	43 (20.1)	4 (1.9)	13 (6.1)	20 (9.3)	6 (2.8)	0 (0.0)	2.65 0.84	ปาน กลาง
5. แหล่งน้ำสำหรับแปลงหม่อน	111 (51.9)	103 (48.1)	4 (1.9)	25 (11.7)	40 (18.7)	28 (13.1)	6 (2.8)	3.07 0.95	ปาน กลาง
6. ความรู้เรื่องการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม	156 (72.9)	58 (27.1)	4 (1.9)	23 (10.7)	25 (11.7)	5 (2.3)	1 (0.5)	2.59 0.82	น้อย
7. หม่อนเป็นโรค	171 (79.9)	43 (20.1)	7 (3.3)	10 (4.7)	17 (7.9)	9 (4.2)	0 (0.0)	2.65 1.00	ปาน กลาง
8. อุปกรณ์สำหรับแปลงหม่อน	169 (79.0)	45 (21.0)	4 (1.9)	13 (6.1)	19 (8.9)	9 (4.2)	0 (0.0)	2.73 0.89	ปาน กลาง
9. ปริมาณไข่ไหม	173 (80.8)	41 (19.2)	3 (1.4)	10 (4.7)	24 (11.2)	2 (0.9)	2 (0.9)	2.76 0.86	ปาน กลาง
10. อุปกรณ์ในการเลี้ยงไหม	147 (68.7)	67 (31.3)	3 (1.4)	20 (9.3)	26 (12.1)	18 (8.4)	0 (0.0)	2.88 0.86	ปาน กลาง
11. จ่อใส่ไหมสุกไม่เพียงพอ	144 (67.3)	70 (32.7)	2 (0.9)	28 (13.1)	23 (10.7)	14 (6.5)	3 (1.4)	2.83 0.93	ปาน กลาง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ปัญหา อุปสรรค	ไม่มี ปัญหา (ร้อยละ)	มีปัญหา (ร้อยละ)	มีปัญหา					ค่าเฉลี่ย S.D.	แปล ผล
			น้อยที่สุด (ร้อยละ)	น้อย (ร้อยละ)	ปานกลาง (ร้อยละ)	มาก (ร้อยละ)	มากที่สุด (ร้อยละ)		
12. แรงงานในการเลี้ยงไหม	158 (73.8)	56 (26.2)	5 (2.3)	22 (10.3)	18 (8.4)	10 (4.7)	1 (0.5)	2.64 0.94	ปาน กลาง
13. เงินทุนในการดำเนิน กิจการปลูกหม่อนและเลี้ยง ไหม	186 (86.9)	28 (13.1)	2 (0.9)	11 (5.1)	11 (5.1)	1 (0.5)	3 (1.4)	2.71 1.05	ปาน กลาง
14. ไหมเป็นโรค	69 (32.2)	145 (67.8)	11 (5.1)	48 (22.4)	47 (22.0)	29 (13.6)	10 (4.7)	2.86 1.05	ปาน กลาง
15. แมลงศัตรูไหม	120 (56.1)	94 (43.9)	11 (5.1)	28 (13.1)	29 (13.6)	20 (9.3)	6 (2.8)	2.81 1.10	ปาน กลาง
16. ความรู้เรื่องการป้องกัน โรคและแมลง	166 (77.6)	48 (22.4)	4 (1.9)	16 (7.5)	18 (8.4)	8 (3.7)	2 (0.9)	2.75 0.98	ปาน กลาง
17. แหล่งจำหน่ายเส้นไหม และผ้าไหม	155 (72.4)	59 (27.6)	4 (1.9)	26 (12.1)	14 (6.5)	14 (6.5)	1 (0.5)	2.69 0.97	ปาน กลาง
18. ราคาเส้นไหม	162 (75.7)	52 (24.3)	1 (0.5)	13 (6.1)	28 (13.1)	9 (4.2)	1 (0.5)	2.92 0.76	ปาน กลาง
19. ราคาผ้าไหม	159 (74.3)	55 (25.7)	6 (2.8)	19 (8.9)	20 (9.3)	8 (3.7)	2 (0.9)	2.65 0.99	ปาน กลาง
20. ความรู้เรื่องการทอผ้า การออกแบบลายผ้า	180 (84.1)	34 (15.9)	7 (3.3)	6 (2.8)	13 (6.1)	7 (3.3)	1 (0.5)	2.68 1.12	ปาน กลาง
21. การทำบรรจุภัณฑ์	196 (91.6)	18 (8.4)	1 (0.5)	7 (3.3)	10 (4.7)	0 (0.0)	0 (0.0)	2.50 0.62	น้อย
22. การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ ต่างๆ	184 (86.0)	30 (14.0)	5 (2.3)	12 (5.6)	11 (5.1)	2 (0.9)	0 (0.0)	2.33 0.84	น้อย

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องการจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหมแบบหัตถกรรมของเกษตรกร จังหวัดหนองบัวลำภู ผู้วิจัยมีประเด็นที่จะนำมาอภิปรายดังนี้

1) ปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ย 58.28 ปี เป็นวัยผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับ บุญกนิส มาคง (2555) ได้ศึกษาปัจจัยการจัดการการผลิตไหมของเกษตรกรเพื่อพัฒนาการผลิตไหม พบว่าเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 53.7 ปี เกษตรกรจบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลักของเกษตรกรคือการทำนา ส่วนการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมถือเป็นอาชีพเสริมของครอบครัว ผลผลิตไหมที่ได้เกษตรกรจะใช้ในครอบครัวหรือจำหน่ายภายในชุมชน จากการวิจัยเห็นได้ว่าอายุ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ของเกษตรกรที่ปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม พบว่ามีอายุค่อนข้างมากหากไม่มีการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นลูกหลานอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมก็จะลดน้อยลง ดังนั้นเกษตรกรควรมีการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาสู่คนรุ่นหลัง ซึ่งต้องเกิดจากการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้อาชีพการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมคงอยู่ต่อไป นอกจากนี้เกษตรกรเป็นทั้งผู้ผลิตและจำหน่ายผ้าไหมเอง และยังเป็นคนกำหนดราคาสินค้าและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเอง ทำให้สินค้ามีจุดแข็ง สามารถต่อรองกับผู้บริโภคได้จึงทำให้ได้ราคาจากผู้ผลิตพึงพอใจ

2) การจัดการการผลิตหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกร การปลูกหม่อน เกษตรกรปลูกในพื้นที่เพียงเล็กน้อยตามหัวไร่ปลายนา การให้น้ำแปลงหม่อนโดยใช้แหล่งน้ำธรรมชาติ เกษตรกรได้รับการสนับสนุนพันธุ์หม่อนจากหน่วยงานราชการคือพันธุ์บร.60 เกษตรกรมีการดูแลรักษาต้นหม่อนเช่นการใส่ปุ๋ย การตัดแต่งกิ่ง การกำจัดวัชพืชตามสภาพพื้นที่ของเกษตรกร ซึ่งสอดคล้องกับรายงานของ สมบัติ กองภา (2550) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร โดยผลวิจัยพบว่าเกษตรกรยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและนำไปปฏิบัติในเรื่องของพันธุ์หม่อนที่ได้รับการรับรองและแนะนำไปปลูก การตัดแต่งกิ่ง การให้น้ำ การป้องกันกำจัดโรค การป้องกันกำจัดแมลง แต่จากการวิจัยพบว่ากิ่งหม่อนที่เกษตรกรตัดแต่งกิ่งนั้น ร้อยละ 49.1 เกษตรกรนำไปคลุมแปลงหม่อน ทำปุ๋ยหมักร้อยละ 4.7 แต่นำไปเผาทำลาย ร้อยละ 46.2 ซึ่งการเผาทำลายทำให้เกิดปัญหาเขม่า หมอกควันและฝุ่นละออง ซึ่งควรส่งเสริมเกษตรกรให้นำกิ่งหม่อนไปทำปุ๋ยหมักให้มากขึ้น

ส่วนการเลี้ยงไหมของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรส่วนมากปฏิบัติตามหลักวิชาการเนื่องจากการเลี้ยงไหมเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน หากไม่ทำตามหลักจะส่งผลต่อผลผลิตรังไหม พันธุ์ไหมที่เกษตรกรเลี้ยงได้แก่พันธุ์ไทยลูกผสม ซึ่งจะให้ผลผลิตเส้นไหมมากกว่าพันธุ์ไทยพื้นบ้าน เกษตรกรรับไหมจากกรมหม่อนไหม แต่ยังมีเกษตรกรบางรายที่ขยายพันธุ์ไหมไทยพื้นบ้านเอง เกษตรกรบางรายยังมีการถักมูลไหม และขยายพันธุ์ในการเลี้ยงไหมเพียงพอ จึงทำให้เกิดความชื้นและการทับถมของมูลไหม ทำให้ไหมเป็นโรค และทำให้ได้ผลผลิตลดลงด้วย รวมทั้งการทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหม และอุปกรณ์การเลี้ยงไหมเป็นสิ่งสำคัญ พบว่าเกษตรกร ร้อยละ 61.6 ทำความสะอาดโรงเลี้ยงไหม ด้วยน้ำเปล่า ซึ่งอาจทำให้เชื้อโรคไม่ได้ถูกทำลายทั้งหมด ก่อให้เกิดการสะสมของเชื้อโรค ซึ่งมีผลต่อการเลี้ยงไหมรุ่นต่อไป และบัณฑิต โชติมนธรรม (2558) ได้มีการทดสอบการใช้สาร Ampholyt 51 และสารละลายทำความสะอาดห้องเลี้ยงไหมสูตรจากประเทศญี่ปุ่นเพื่อฆ่าเชื้อโรคในห้องเลี้ยงไหม พบว่าใช้ได้ผลดีเมื่อสัมผัสกับเชื้อจุลินทรีย์และไม่เป็นพิษต่อหนอนไหมด้วย จากการสัมภาษณ์เกษตรกร เมื่อเกษตรกรมีปัญหาเรื่องการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม เกษตรกรจะสอบถามจากเพื่อนบ้านมากกว่าสอบถามจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ซึ่งทำให้เราทราบว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมไม่มีการประสานงานกับเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ผลมาจากเกษตรกรที่เลี้ยงไหม ร้อยละ 49.5 ไม่ได้รับการอบรมเรื่องการเลี้ยงไหมนั่นเอง

3) ปัญหาอุปสรรคในการปลูกหม่อนและการเลี้ยงไหมของเกษตรกร จากการวิจัยพบว่าปัญหาอุปสรรคที่เกษตรกรประสบจะอยู่ระดับปานกลางเนื่องจากการเลี้ยงไหมแต่ละรุ่นของเกษตรกรนั้น เกษตรกรจะมีการประเมินปริมาณใบหม่อนก่อนว่าเพียงพอหรือไม่ จึงทำให้เกษตรกรมีการจัดการอย่างเหมาะสม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 9

The 9th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะแก่เกษตรกร

1) เกษตรกรควรมีการรวมกลุ่มกัน เพื่อให้มีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้อย่างสะดวก และเพื่อสร้างความรักด้านอาชีพการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม ให้เกิดความยั่งยืน สามารถต่อรองเรื่องราคาของผลิตภัณฑ์ด้านหม่อนไหมให้อยู่ในระดับที่เกษตรกรพอใจ

2) เกษตรกรควรมีการถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาสู่รุ่นลูกหลาน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาด้านการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมไว้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ

1) กรมหม่อนไหมควรจัดเจ้าหน้าที่ไปส่งเสริมเกษตรกรโดยให้ความรู้ในการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมอย่างสม่ำเสมอ

2) กรมหม่อนไหมควรมีการทำแบบฟอร์มสำเร็จรูปเพื่อความสะดวกของเกษตรกรในการกรอกตัวเลข/ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหม

3) กรมหม่อนไหมควรมีการให้ความรู้เรื่องพัฒนาบรรจุภัณฑ์ และการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้านหม่อนไหมแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีแนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลาย

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ศึกษาระบบน้ำที่เหมาะสม เพื่อให้หม่อนได้รับปริมาณน้ำอย่างเพียงพอในทุกฤดูกาลที่มีการปลูกหม่อน
- 2) การปรับปรุงพันธุ์ไหมที่มีความต้านทานต่อสภาวะแวดล้อมต่างๆ ได้ เพื่อให้ผลผลิตมีความสม่ำเสมออย่างต่อเนื่อง
- 3) การศึกษาด้านทุน ผลตอบแทนในการประกอบอาชีพการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมที่เหมาะสมกับเกษตรกรในแต่ละภูมิภาค

เอกสารอ้างอิง

กรมหม่อนไหม. (2562). รายงานระบบการจัดเก็บการให้บริการด้านหม่อนไหม. (ออนไลน์). สืบค้นจาก : <https://qsds.go.th/silkservice/> (วันที่ค้นข้อมูล : 8 มีนาคม 2562)

บุญกัญญา มาคง. (2555). การจัดการการผลิตไหมของเกษตรกรเพื่อพัฒนาการผลิตไหม.

(วิทยานิพนธ์ปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี

บัณฑิต ไซตมโนธรรม. (2558). การทดสอบการใช้สาร Ampholyt 51 และสารละลายทำความสะอาดห้องเลี้ยงไหมสูตรประเทศญี่ปุ่นเพื่อฆ่าเชื้อโรคในห้องเลี้ยงไหม. สืบค้นจาก : <https://www.qsds.go.th/research/> (วันที่ค้นข้อมูล : 7 กรกฎาคม 2562)

สมบัติ กองภา. (2550). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมของเกษตรกรผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมในกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสาร. ในรายงานผลการวิจัยหม่อนไหมประจำปี 2550 สถาบันหม่อนไหมแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ. สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์